HVAD SKJULER SIG BAG 12 SKILLING 1812?

af Frank Pedersen

I begyndelsen af 1800-tallet havde Danmark meget ondt i økonomien, - inflationen galoperede, mængden af pengesedler forøgedes stærkt, sølvmønterne forsvandt, og til slut kunne end ikke kobbermønten holdes i omsætningen. I takt med seddelkursens fald oversteg mønternes indre værdi deres pålydende værdi, således at det kunne betale sig at indsmelte dem og afhænde metallet til den højere værdi. Det gik så raskt mod landets økonomiske sammenbrud, at nyprægede mønter i nogle tilfælde end ikke nåede at blive omvekslet, før man kunne konstatere, at det bedre kunne betale sig at nedsmelte dem og fremstille nye mønter efter ændrede udmøntningsforhold.

At det var trængselstid, og at det skulle gå stærkt med møntprægningen, er møtningen af 12 skilling 1812, Hede nr. 11, (fig. 1.), et synligt bevis på.
Prøv næste gang du får en sådan 12 skilling i hånden at se lidt nøjere på den, og du vil sandsynligvis finde tydelige rester af et tidligere præg. Disse rester er resultatet af, at man ved 12-skillingsproduktionen simpelthen sprang blanketfremstillingen over og prægede mønterne ved direkte overstempling af 1 skilling 1771, Hede 37, (fig. 2.), der var indkaldt til formålet.

Fig. 1. 12 Skilling 1812.

Og tak for det, - for herved skabtes en numismatisk kuriositet til glæde for mange møntinteresserede. Det skulle nemlig vise sig, at prægetrykket ved 12-skil-

Fig. 2. 1 Skilling 1771. BS typevariant S12C.

lingens fremstilling ikke var stort nok til, at alle spor af 1-skillingspræget blev slettet, - i nogle tilfælde findes endda hele 1-skillingspræget bevaret. Mere om det lidt senere.

12-skillingens udmøntning bekendtgjordes ved plakat af 17. oktober 1812 og der prægedes i alt 764.240 stk. alle i København, af en mønt med et design, der kunne være langt højere nominaler værdig. Forsiden har Frederik VI's højrevendte buste med I.C. (stempelskærer Johan Conradsens initialer) på halsen, omskriften: FRIDERICUS VI DEI GRATIA. Perlering langs møntkanten.
Bagsiden har tredelt, kronet rigsvåben i ovalt skjold mellem 12 og SK., omskriften: DANIÆ NORVEGIÆ VAN. GOTH. REX., forneden 1812. Perlering langs møntkanten. Bagsiden er præget med samme stempel, som anvendtes til Christian VII, 1/3 Sp. daler, Hede 18, (fig. 3.), dog med tilføjelse af 12 SK og 1812.

Fig. 3. ⅓ sp.daler u/år Chr. VII, kobberafslag.

Mønten har skråriflet randpræg i en fure midt i randen. Blanketten er af kobber, diameter ca. 28,5 mm, tykkelse ca. 2,6 mm og officiel vægt 11,693 g.

Det ekstraordinært spændende ved 12-skillingen er, at den, som nævnt, er præget direkte på 1 skilling 1771 og at tydelige rester af 1-skillingspræget almindeligvis kan ses. Især når mønten betragtes gennem en god lup fremstår detaljer, der enkeltvis eller samlet meget ofte muliggør bestemmelse af den overstemplede skillings møntsted. I nogle tilfælde endog, hvilken typevariant, der er tale om.
Dette forhold er nøjere undersøgt hos 66 stk. 12-skillinger. Fig. 4. viser, hvor stor en procentdel af 1-skillingspræget, der har "overlevet", og som det ses, er det normalt ganske meget. På knap en tredjedel af mønterne er mere end 50% bevaret og på over halvdelen er mere end 30% af præget fortsat synligt.

Synlige rester (angivet i %) af 1 skilling 1771 præg.	Fundet på antal 12-skilling	Antal i %
0 - 10	16	24,2
11 - 30	13	19,7
31 - 50	17	25,8
51 - 70	16	24,2
71 - 90	3	4,5
91 - 100	1	1,5

Fig. 4.

De overprægede 1-skillingers møntsted.				
	Altona	København	Kongsberg	Uidentificeret
Antal	15	30	2	19
Heraf	2 type S9E 1 type S12C	6 type S10A	2 type S13C	

Fig. 5.

Af fig. 5. kan udledes, at det har været muligt at fastslå de overstemplede skillingers oprindelsessted (møntsted) hos i alt 47 af de 66 mønter (ca. 71%) og at typevarianten endda har kunnet identificeres i hele 11 tilfælde. Men der resterer fortsat en spændende udfordring i at forsøge at finde 12-skillinger, der er præget på de sjældnere typevarianter, såsom stavefejlstyperne, S18, S19, S20 og S21, 1779-typen S10E, Kongsbergtypen S13B, etc. 12-skillingen er i øvrigt fundet overstemplet på en, i denne sammenhæng, fremmed mønt, 1 sechsling 1787, Hede 46.

12-skillingens randpræg afslører en interessant detalje, alene af den grund, at det overrasker at finde randpræg på en mønt, hvis produktion skønnes at have været under et vist tidspres. Det ses også, at randpræget hos de fleste 12-skillinger er udsendt med et noget sjusket og ufuldstændigt udseende. Årsagen skal søges i selve produktionen, nærmere betegnet den rækkefølge, hvori de enkelte produktionstrin gennemførtes. 1-skillingerne påførtes <u>først</u> det riflede, furede randpræg, hvorefter blanketterne, uden metalreduktion, reduceredes til den valgte diameter, ca. 28,5 mm. Med 1-skillingernes ofte langt større diameter resulterede denne proces i, at der pressedes overskudsmetal ned i randpræget, der derved delvist deformeredes. Der skabtes tillige små metal-

ophobninger, ujævnt fordelt langs mønternes kant. Ravagen var selvfølgelig størst i forbindelse med de største 1-skillings blanketter.
At fremstillingsprocessen forløb i den nævnte rækkefølge, underbygges af, at der findes bevaret en del 1 skilling 1771 med påført randpræg magen til 12 skilling 1812, men med randpræget i uspoleret stand. Disse 1-skilllinger har givetvis været tiltænkt en rolle som 12-skillinger, men blev efter randprægningen frasorteret, fordi de var for små. Det må i øvrigt formodes, at temmelig mange 1-skillinger endte således, idet skønsmæssigt ca. 12% af alle 1 skilling 1771 har blanketdiameter, der er mindre end 28,5 mm.

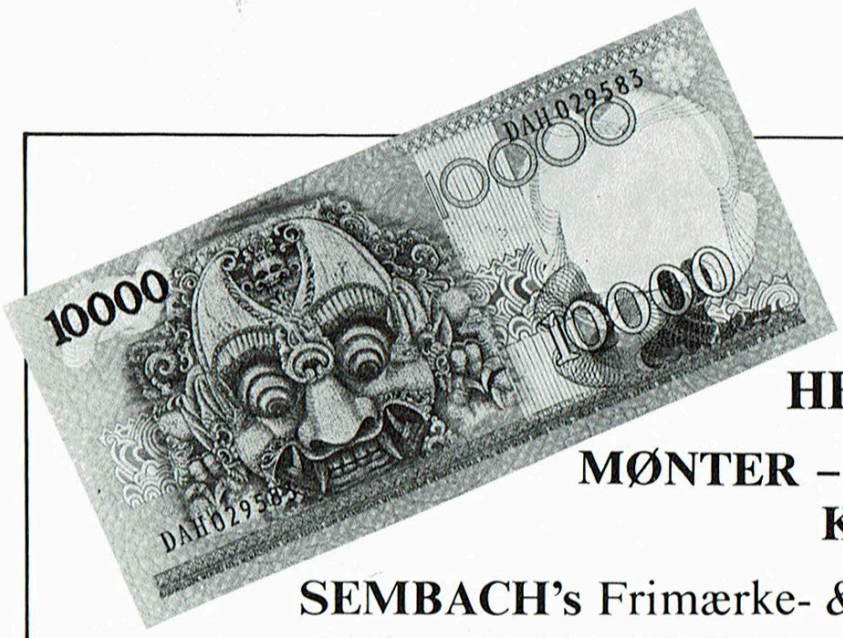
Undersøgelsen af de 66 12-skillinger har afslutningsvis ikke frembragt noget uventet, hvad angår mål, vægt og orientering (forside og bagsides indbyrdes stilling). Mønternes diameter varierer kun lidt, 28,3 mm - 28,7 mm, hvilket er helt som ventet i betragtning af den maskinelle blankettilpasning. Mønternes tykkelse er målt til 2,2 mm - 3,0 mm, vægten 10,5 - 12,7 g og endelig har det kunne konstateres, at mønternes orientering fordeler sig med 23% af mønterne retvendt og resten omtrent ligeligt fordelt til hver af siderne, med maksimalt 2 mm's afvigelse fra retvendt.

12 skilling 1812 fik kun lov at cirkulere i 23 måneder før den indkaldtes ved plakat af 13 sep. 1814. Hovedparten af denne periode faldt sammen med den første tid under møntvæsenet reorganisering, der var indledt ved forordning af 5. jan. 1813. Ved samme forordning nedsattes 12-skillingen til 2 rigsbankskilling, som et led i reorganiseringen.

Og bag det hele skjulte sig mønten, der fødtes som 1 skilling, forvandledes til 12 skilling og endte med værdi af 2 skilling. En ganske morsom lille flis af mønternes fascinerende historie.

Litteratur:

Hede, Holger: Danmarks og Norges Mønter 1541.1814.1970, Dansk Numismatisk Forening, 2. rev. udg. 1971.
Pedersen, Frank: 1 SKILLING 1771 med appendiks om ½ skilling 1771, Norsk Numismatisk Forening 1991. (Hvorfra bl.a. de omtalte typevariantbetegnelser af 1 skilling 1771 er hentet).

SEMBACH MØNTER

PENGESEDLER
HELE VERDEN KØBES

MØNTER – SEDLER – MEDALJER
KØB og SALG

SEMBACH's Frimærke- & Mønthandel
Studiestræde 36, 1455 Kbh. K. Tlf. 33 11 72 50